

Open Journal Systems

İhsan Seddar Kaynar

Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü
seddar@gmail.com

1- Giriş

Özgür yazılım, üretilen bilginin kamusal olarak paylaşılmasında, çağın değişen yapısıyla uyumlu ürünler vererek, bilimin kamusallaşmasına yardımcı oluyor. Bu yazının konusu olan **Open Journal Systems**, akademik bir dergiye yazarın ilk taslak yazıyı yazmasından, matbaaya gidişine kadar geçen her sürecin, oluşturulan internet sayfasından yönetilmesi faaliyetini yürüten **açık kaynak kodlu** bir çözümdür. Bu süreçlerde; makalelerin değerlendirilmesinin kurallara uygun olarak yapılması, hakemlere yazının gönderilmesi, imla hatalarının düzeltilmesi, basım için matbaaya giden derginin mizanpajı, derginin son halinin bütün yazılarla internetten yayımlanması, dergi sayılarının ciltlenmesi gibi daha birçok aşamadan oluşur. Böylece editöryal sürecin teknik olarak kolaylaştırıldığı gibi derginin de bir web sitesi oluşturulmuş olur.

Akademik dergi yayıncılığında son dönemde yıldızı giderek parlayan OJS'nin kullanımı günden güne daha da artmaktadır. Yukarıda saydığımız kolaylıkların yanında dergi yazarları ve hakemleri arasındaki mesafeleri ve iletişim sorunlarını ortadan kaldırması, bu yazılımı daha da cazip hale getiriyor. Bir de dergiyi çıkaran ekibin içeriğe yoğunlaşmasına yardımcı olarak; büronun tutulmasından döşenmesine internet sitesinin oluşturulmasından dizginin yapılmasına, hakemlerle ve diğer yazarlarla iletişim kurulmasına, teknik detaylarda boğulmasını önüyor.

2- “Public Knowledge Project” Hakkında

PKP, British Columbia Üniversitesi, Simon Fraser Üniversitesi ve Stanford Üniversitesi girişimleriyle yürütülen kar amacı gütmeyen bir projedir. Professor **John Willinsky**'in gi-

rişimiyle 1998 yılında British Columbia Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde kurulmuştur. PKP'nin çatısı altında **Open Journal Systems** ve **Open Conference Systems** ile **Open Archives Harvester** ve **Lemon8-XML** gibi yazılımlar geliştirilmiştir. Bu yazılımlar akademik kaygılar dahilinde yapılan yayıncılık, dergilerin indekslenmesi, konferanslar ve bilimsel metin yazımında ortak ölçüler geliştirilmesi için kullanılabilir. Dünya genelinde bilgiye erişimi artırmak için üretilen bu yazılımların hepsi özgür yazılımın manifestosu olan GNU/GPL lisansı ile dağıtmakta olup, kaynak kodları açıktır ve isteyen herkes onları dilediği gibi kullanabilir.

Genel olarak PKP; bilginin paylaşımı için uygun ortamların geliştirilmesi; akademik ve kamusal araştırmaların kalitesinin artırılması amacıyla başlatılan araştırma ve geliştirme girişimidir. PKP'nin ilgi alanı; geleneksel akademik çevrelerin dışında da bilimsel araştırmaların yapılması ve bunlara da kamunun erişiminin nasıl artırılacağıdır. PKP'nin çatısı altında geliştirilen yazılımların GNU/GPL ile lisanslanması da bu felsefeye gayet uygundur.

PKP'nin yazılımlarına ilginin artması, bu yazılımların **v2.0** versiyonlarının salındığı 2005 yılından sonralara rastlar. 2006 yılında, OJS'yi kullanan dergi sayısı 400'ü, OCS'yi kullanan konferans sayısı 50'yi, Harvester'ı kullanan organizasyon sayısı 4'ü geçerken, destek forumuna kayıtlı üye sayısı 350'nin üzerindedir. 2007'de sayılar iki katına çıkarken, 2008 yılında da sayılar bir kat daha artmıştır.

3- “Open Journal Systems” Hakkında

OJS, ilk kez 2002 yılında Kanada'da **Public Knowledge Project** girişiminin bir parçası ola-

rak geliştirilmeye başlanmıştır. 2002 yılının Kasım ayında OJS 1.0 yayınlanmıştır. Yazılımın 26 Ağustos 2008 tarihinde yayınlanan en son güncel sürümü **OJS 2.2.2**'dir. PKP'nin web sitesinde yayınlanan bilgiye göre, Ağustos 2008 itibarıyla dünya genelinde akademik dergilerin 1923 tanesi OJS kullanıyorken, bu rakam 2000'in üzerine çıkmıştır ve her geçen günde artmaktadır.

OJS, dergilerin editöryal yönetimi, yayına hazırlığı ve özellikle internetten yayını için geliştirilmiş, açık kaynak kodlu bir yazılımdır. OJS, derginin yayınlaması sürecinin her aşamasına yardımcı olur. Böylelikle derginin oluşturulmasında teknik altyapı süreçleri için harcanan süre azalarak, derginin içeriklendirilmesi ve daha kaliteli bir yayın oluşturulmasına daha çok vakit kalacaktır.

OJS, dergi yayıncılığının bilimsel ve genel kalitesini artırmak, derginin oluşum sürecini şeffaflaştırmak; dergi için harcanan zamanı, enerjiyi, büro faaliyetlerini ve maliyetlerini azaltmak için dizayn edilmiştir.

OJS, internetten ücretsiz olarak indirilebileceği gibi istenilen bir sunucuya kurularak kısa bir süre içinde dergi yayına hazırlanabilir. Bir sunucuya OJS kurarak aynı yerden birden çok derginin yönetilmesi ve yayınlanması da sağlanabilir. Aynı site içinde her derginin farklı teması, görünümü ve yapısı olabilir. OJS ile bir kişi hem siteyi, hem dergiyi yönetip, tüm editöryal süreci sürdürebilir. Ya da uluslararası bir çok bölüm editörünün görev aldığı, geniş kadrolu dergilerin çıkarılmasını da sağlayabilir.

4- OJS'nin ana özellikleri

1. OJS'yi yerel olarak kurabilir ve kontrol edebilir.
2. Editörler ihtiyaçlar doğrultusunda dergiyi yapılandırıp, her türlü ayarı yapabilir.
3. Bütün içerik online girilip yönetilebilir.
4. Gecikmeli açık erişim seçenekleri ve abonelik modülü mevcuttur.

5. Dünyadaki diğer sistemlere içeriğiniz kapsamlı olarak indekslenir.
6. Editör seçimli ve alan tabanlı içerik okuma araçları mevcuttur.
7. E-mail ile bildirim ve okuyucular yorum yapabilir.
8. Tamamen bağlama duyarlı (context-sensitive) online yardım ve destek mevcuttur.
9. Ödeme modülü ile dergi ücretinin kabul edilebilir.

5- Yazılımın Geliştirilmesinde Kullanılan Teknolojiler

- **Object Oriented PHP:** OJS 2.x nesne yönelimli PHP kullanılarak yazılmıştır. Böylece benzer işlemler için sık sık tekrarlanan kodlarla yaratılan kod kirliliğinin önüne geçilmiş ve kullanılan Sınıf'larla yüksek performans elde edilmiştir. Bu haliyle yazılımın kodları geliştirmeye açıktır.

- **Smarty Template System:** PHP için geliştirilmiş hızlı, kolay kullanılabilir ve öğrenilebilir bir tema motorudur. Böylece derginiz için kolayca farklı bir tema üreterek, varsayılan olarak gelen temayı da değiştirebileceksiniz.

- **ADODB:** Bilgiler SQL veritabanında ADODB yardımıyla saklanıyor. **ADODB** ise PHP için veritabanı soyutlama kütüphanesidir (Python için de yazılmış bir versiyonu vardır).

6- Tavsiye Edilen Sunucu Yapısı

- PHP desteği (4.2.x ve sonraki sürümler)
- MySQL (3.23 ve sonraki sürümler) veya PostgreSQL (7.1 ve sonraki sürümler)
- Apache (1.3.2x ve sonraki sürümler) or Apache 2 (2.0.4x ve sonraki sürümler) or Microsoft IIS 6 (PHP 5.x ve sonraki sürümler)
- Linux, BSD, Solaris, Mac OS X, Windows işletim sistemleri

7- Dil Desteği

OJS, çok dilli bir sistem olarak oluşturulmuştur. İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca,

Portekizce, Rusça, İspanyolca, ve Türkçe'den oluşan sekiz dilde tam çevirisi olan OJS'nin, aralarında Arabic, Catalan, Chinese, Croatian, Persian, Hindi, Japanese, Norwegian, Thai, Vietnamese olan on dile çevirilmesi de sürmektedir. Bütün bu çevirileri yapanlar **OJS Kullanıcı Topluluğu**'dur.

8- Kurulum

Yaklaşık olarak 5.5 MB büyüklüğünde olan OJS yazılımının son sürümü PKP'nin web sitesinde http://pkp.sfu.ca/ojs_download adresinden indirilebilir. Sıkıştırılmış dosya açılıp, sürücüye yüklendiğinde 30 MB'lik bir alan işgal ediyor.

Kurulum adımları izlenerek webden yayın yapan bir dergi oluşturuluyor ve bazı özelleştirmeler yapılarak aslında bir web sitesi oluşturulmuş oluyor. Böylece yazarlar çalışmalarını siteye yükleyerek, internet erişimi olan her yerden yazının değerlendirme sürecini de başlatmış oluyor. Birden çok editörün, farklı farklı yerlerden, aynı andan aynı çalışmaya erişmesi de mümkün oluyor. Aslında OJS ile kurulan web sitesi, dergi için sanal bir büro olarak çalışıyor: Yazarların çalışmalarını teslim etmesinden derginin oluşturulmasına kadar toplamda beş adımdan oluşan editöryal süreci; bu süreçleri yönetecek olan farklı yetki ve görevlere sahip aktörlerin çalışmalarını düzenliyor.

9- Editöryal Süreç

Makalenin teslim edilmesinden derginin oluşturulmasına kadar toplamda beş adımdan oluşan editöryal süreç, bir ya da birden çok editör tarafından yönetilebilir.

1. Submissions Queue (Başvuru Kuyruğu): Bu kuyruğa eklenen yeni başvurular bir veya bir kaç editöre yönlendirilir. Öğeler burada bir editöre atanır.

2. Submission Review (Başvuru Değerlendirme): Başvurular meslektaş görüşünden geçip, editör kararı verilir. Öğeler gözden geçirilir

3. Başvurunun Yayına Hazırlanması: Yazılar sayfa düzeni, mizanpaj ve prova dizgi kontrolü basamaklarından geçerek düzenlenir. Öğeler düzeltilir, sayfaya yerleştirilir yani mizanpaj yapılır.

4. Scheduling Queue: Makaleler yayınlanacağı bir issue'ya ya da volume'e atanır.

5. Table of Contents (İçindekiler Sayfası): Yayınlanmak üzere seçilmiş makaleler sıralanır ve dergi sayısı (issue) yayınlanır.

10- Editöryal Roller

Dergi Yöneticisi : Dergiyi kurar, ayarlarını yapar ve görevlileri atar. Dergiye yeni bölüm ekleyebilir, kullanılan e-posta şablonlarını geliştirebilir, Okuma Araçları için ayarları yapabilir, sistemin oluşturduğu Dergi İstatistikleri sonuçlarını görebilir.

Editör: Baştan sona tüm editöryal süreci izler, başvuruları değerlendirme ve yayına hazırlık için bölüm editörlerine yönlendirir, yayına hazır makaleleri derleyip yayınlanacak sayıyı hazırlayıp, yayına verir.

Bölüm Editörü : Kendisine yönlendirilen başvuruların değerlendirilmesini ve yayına hazırlık sürecini yürütür.

Sayfa Düzenleyici: Sayfa düzenleyici kabul edilen yazıların dilbilgisi hatalarını, açıklığını, derginin bibliyografik stilini; sayfa düzeni özellikleri gibi konularda yazar ile birlikte çalışarak, mizanpajcıya teslim edilecek sayfa düzenini geliştirir. Makale temiz kopyadan dergide yayınlanacak son halini alır. Bazı dergilerde bir editör veya bölüm editörü bu görevi yürütür.

Mizanpajcı : Makaleyi sitede yayınlamak üzere HTML, PDF, PS gibi dosya biçimlerine çevirerek, derginin görünüm özelliklerini uygun biçime getirir. Prova dizgiyi oluşturur. OJS'de, başvuruyu yayınlanacak dosyaya çeviren ek özellikler yoktur. Genel olarak içerik yönetim sistemlerinin büyük bir kısmı sitede yayınlanan metni farklı dosya çeşitlerine otomatik olarak dönüştürebilirken, OJS kullanımında makale metnini PDF, HTML gibi formatlara dönüştürmek için bilgisayarımızda kurulu üçüncü parti yazılımlara ihtiyacımız vardır.

Prova Dizgi Okuyucu : Prova dizgileri yazım hataları ve biçim hataları olmaması için kontrol eder. Yazar ve prova dizgi okuyucu prova dizgi-deki yazım hatalarını, biçimlendirme hatalarını mizanpajcıya bildirerek düzeltmesini sağlarlar.

Hakem : Hakem bir başvuruyu değerlendirmek üzere bölüm editörü tarafından seçilir. Hakemlerden dergi sitesini kullanarak başvuruyu değerlendirmeleri istenir, ancak bazı dergiler yazıyı e-posta ekinde göndererek de değerlendirme isteyebilirler. Hakemler editörler ve yazarlar için istenilen elektronik dosyaları siteye yükleyebilirler. Dergi politikalarına uygun ise, hakemler editörler tarafından puanlanarak, hakem havuzu izlenebilir.

Yazar: Yazarlar dergi sitesini kullanarak üye olabilir ve yazılarını doğrudan gönderebilirler. Yazarlardan yazılarını yüklemeleri ve izin işlemleri için kullanılacak metadata girmeleri beklenmektedir. Yazarlar yazı dışında ayrıntılı resimler, veri setleri, deney araçları gibi yazı ile ilgili ek dosyalar da yükleyebilirler, bu dosyalar yazıyı zenginleştirdiği gibi çalışmaların meslektaşlar ile tüm açıklığıyla paylaşılmasını kolaylaştırır. Yazarlar yazının editöryal süreçte hangi basamakta olduğunu izleyebilirler, basıma hazırlıkta sayfa düzeni ve prova baskının kontrolüne katılırlar.

Okuyucu: Okuyucu olarak abonelik gerektiren dergilerde abone olanlar, açık erişimli dergilerde ise siteye okuyucu olarak üye olmuş kişiler anılmaktadır. Üye olan okuyuculara her yeni sayı çıktığında derginin içindekiler sayfasını içeren bir e-posta gönderilebilir.

Abonelik Yöneticisi: Abonelik yöneticisi derginin abonelik tiplerini ve abonelik işlemlerini yürütür.

11- Okuma Araçları (Reading Tools)

Okuma Araçları, bir yorumlama, değerlendirme ve okunanların araştırılması kullanımı bağlamının oluşmasında hem tecrübeli hem de tecrübesiz okuyuculara yardımcı olmayı amaçlar. Okuma Araçları, yazarla iletişim kurulması, diğer okuyucularla paylaşım sağlama gibi ve ilgili forumlara katılma imkanı sunar.

12- Site içi “Arama ve Tarama”

Site içinde tüm metni hem HTML hem de PDF olarak arayabildiği gibi; yazara, başlığa, özete ve dizin terimlerine göre de arama yapılabilir.

13- Eklentiler (Plugins)

Topluluk tabanlı bütün projelerde olduğu gibi OJS’de de ana yapıdaki kodlara dokunmadan geliştirilip sisteme entegre edilebilen **plugin** mimarisi de mevcuttur. Google Scholar ve PubMed Central indeksleme, yeni eklenen içeriğin kolaylıkla takip edilmesini sağlayan RSS/Atom beslemesi, istatistik tutma bunlardan bazılarıdır.

14- Multimedia Desteği

Web 2.0 araçları kullanılarak Blip (<http://blip.tv/>), Slideshare (<http://www.slideshare.net/>), ve Houndbite (<http://www.houndbite.com/>), OJS ile kurulan siteye doğrudan video sunuş ve ses dosyaları yerleştirilebilir. Ya da basit html dosyaları hazırlayarak da, bunları OJS kodlarına gömebilirsiniz.

Not: OJS’nin internet sitesinde çok sayıda yardımcı döküman vardır. Bu yazı yazılırken PKP’nin web sitesindeki yazılardan, OJS Help dosyasından ve özellikle John Willinsky’nin yazdığı “Open Journal Systems: An Example of Open Source Software for Journal Management and Publishing” makalesinden yararlanılmıştır. OJS kullanımında sürekli başvurulabilecek bir kaynak olarak “OJS in an Hour” dökümanı, OJS kullanımında her adımın resimli bir şekilde detaylı açıklamasını içeriyor.

Bağlantılar:

- PKP: <http://pkp.sfu.ca>
- OJS: <http://pkp.sfu.ca/ojs>
- Destek Forumu: <http://pkp.sfu.ca/support/forum/>
- ADOdb: <http://adodb.sourceforge.net/>
- Smarty Template Engine <http://www.smarty.net/>